

Mimoriadne sčítanie ľudu na slovensku v roku 1919

doc. PhDr. Pavol Tišliar, PhD.

Katedra etnológie a muzeológie

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

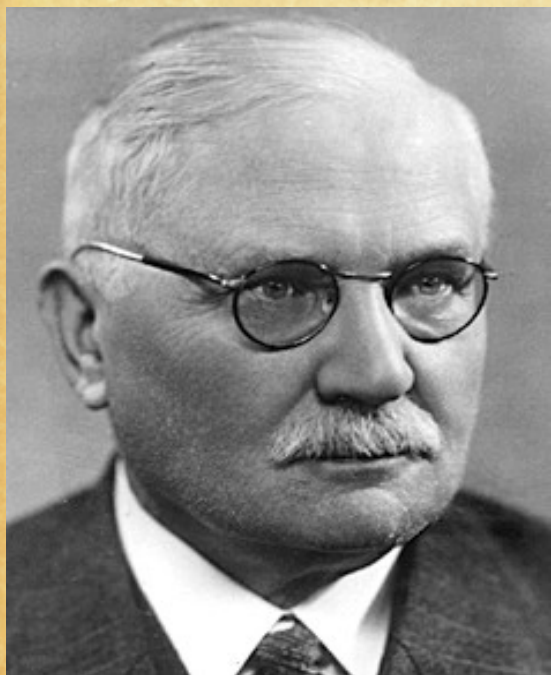
AGENTÚRA
NA PODPORU
VÝSKUMU A VÝVOJA

APVV-0199-12 „Historický atlas obyvateľstva Slovenska
(18. – 1. pol. 20. storočia)“

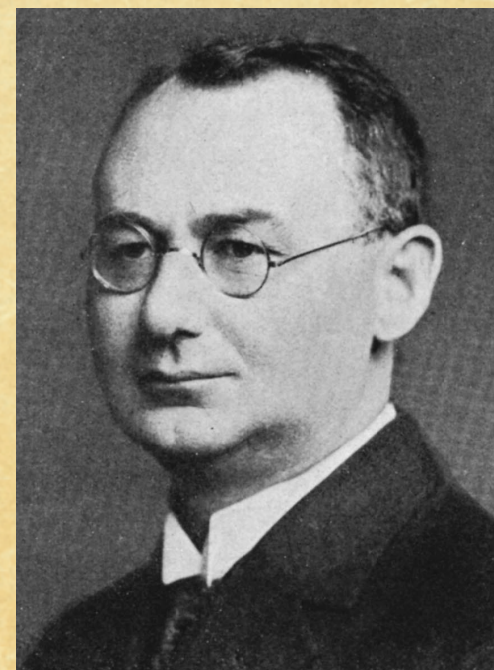
Myšlienka predbežného sčítania a jeho charakter

- ♦ Vznik Československa, zabezpečenie a uznanie hraníc Slovenska
- ♦ Podpora mierových rokovaní v Paríži
- ♦ Organizovanie novej štátnej a verejnej správy na Slovensku

Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska

Vavro Šrobár

Josef Mráz

Zisťované charakteristiky

- Základné identifikačné údaje (meno a priezvisko, vek, pohlavie, rodisko, rodinný stav)
 - Pomer k hlave domácnosti
 - Národnosť
 - Náboženstvo
 - Vzdelanie – (gramotnosť obyvateľstva), znalosť jazykov
 - **Vojenská služba – účasť vo vojne, invalidita**
- **absencia údajov o ekonomickej aktivite**

Koncepcie a východiská

1. Príprava

- ♦ základ uhorskej cenzy 1900 a 1910
- ♦ prítomné obyvateľstvo
- ♦ vnímanie etnicity = materinský jazyk vs. národnosť

Cenzus 1910: „...nielen reč, ku ktorej sa osoba prizná ako ku svojej, resp. ktorou najradšej hovorí, ale aj v tom zmysle, že dieťa môže mať odlišnú reč od matky, ak si ju osvojilo napríklad v škole!“

Národnosť sa deklaruje a nepodmieňuje

- iba jedna národnosť
- deti do 14. rokov podľa rodičov (hlavy domácnosti)
- priechodnosť národností vo všeobecnosti – napr. židovská národnosť
- možná recesia, vtip, nestálosť (?)

§ 31. *Stĺpce 15-19.* Národnosť. Národnosťou rozumie sa u osôb dospelých (starších 14 rokov) a duševne zdravých, národno-politické presvedčenie jednotlivcov podľa kmeňovej príslušnosti k určitému národnému celku alebo narodu. Národnosť môže byť len jedna. Pri tom rozhodujúcou je jedine vlastná vôľa popísaného a jeho údaj treba považovať bezpodmienečne za správny, leba že by sa dokázalo, že bol utinený len nátlak iných, už kohokolvek. Podozrenie nátlaku je tu zvlášť tenkrát pravdepodobné, ak sa prihlasuje niekto k národnosti, ktorej reč vôbec nezná, a treba prípady tieto presne vyšetriť a presvedčiť sa o naprosto voľnom rozhodnutí popísaného.

V príčine osôb nedospelých (do 14 rokov), má sa zapísať národnosť, ku ktorej sa hlásia jej rodičia, po prípade, ku ktorej by se pravdepodobne hlásili, keby boli ešte nažive. Osoby choromyseľné a slabomyseľné nech sú pričítané k tej národnosti, ktorej reč snád rozprávajú.

V stĺpci 15-18. uvedené sú priamo jednotlivé národnosti, ktoré sa zisťujú zvlášť; Slovák, Čech, Rusín, Maďar, Nemec. Príslušenstvo k určitej národnosti sa tu vyznačí zkratkami a to: S = Slovák, Č = Čech, R = Rusín, M = Maďar, N = Nemec. Do stĺpca 15. zapisujú sa jak Slováci tak Česi. Do stĺpca 19. vpíše sa plným menom každá iná národnosť nežli niektorá zo štyroch práve uvedených, teda na pr.: Poliak, Rumun, Srb, Chorvát, Slovinec, Rus, Francúz, Angličan, Ital, Cigán atď.

Vo všetkých týchto stĺpcoch nesmie sa v zásade nič pretrčať ani opravovať. Ukázala-li by sa však zmena údajů tam urobeného rozhodne potrebnou, treba v poznámke pripojiť prohlásenie popísaným podpísané, z akého dôvodu aká zmena bola spravená. Očividome nesprávne údaje môže opraviť tiež popisujúci povereník alebo popisujúca komissia, keď bola po-

Termíny zberu

- 23. a 24. marec 1919
 - 23. apríla 1919
 - máj 1919
 - 20. a 21. august 1919
-
- marec 1919 vojna s Maďarskou republikou rád
 - jún 1919 vyhlásená Slovenská republika rád
 - 24. júna 1919 uzavreté prímerie

2. Priebeh

- ♦ predlžovanie zberu údajov
- ♦ nedostatok sčítacích komisárov
- ♦ slabá informovanosť verejnosti (nepochopenie...)
- ♦ nevhodná ročná doba (sezónna migrácia)
- ♦ časový stres

zupansky radca. | usme, aby z kazdej obce co najvies | budielov celkovo 1000, 1000

Slováci! Pri popise ľudu, ktorý sa začne 21. augusta 1919 udajte všetci hrdo, že Ste Slováci. Nemáte príčiny sa za to priznanie hanbiť; meno Českoslovák má nielen v Europe, ale aj v Amerike, Asii ten najlepší chýr. Každý z Vás nech sčítajúcim komissiam hrdo povie: „Ja som Slovák!“

3. Výsledky

- ♦ oficiálne až na **jeseň 1921 (!)**
- ♦ *Soznam miest na Slovensku dl'a popisu ľudu z roku 1919.*
Bratislava : MPS, 1920.
- ♦ publikovaná len menšia časť údajov (počet, národnosť, náboženstvo)
- ♦ mierová delegácia využila upravené dáta cenzu 1910

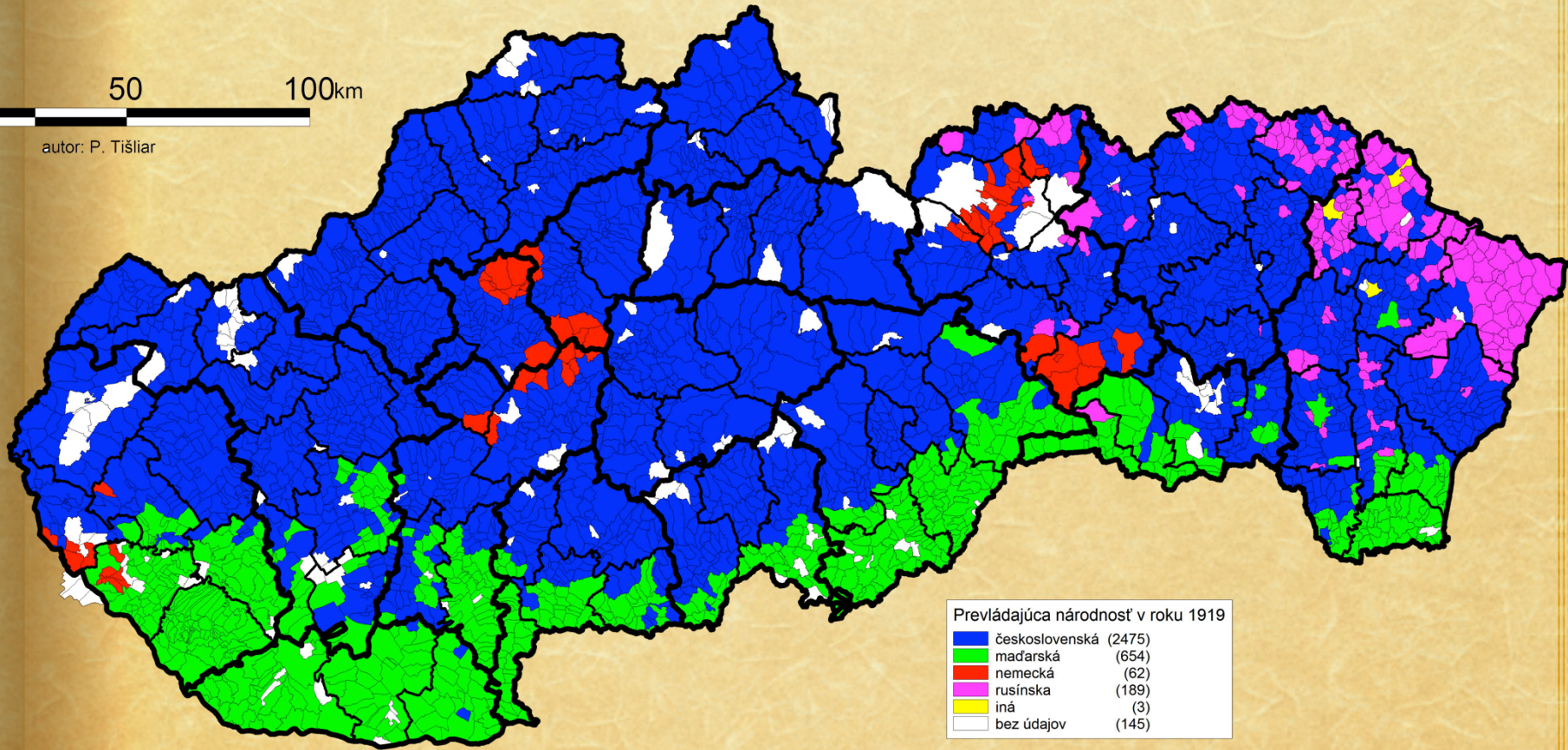
Zhodnotenie výsledkov pre dobovú štatistickú prax

- ♦ existencia zoznamu kandidátov na funkciu sčítacieho komisára, aktívna štátna a verejná správa
- ♦ rozdelenie sčítacích obvodov, zoznamy domov
- ♦ priama inšpirácia cenzu 1921: národnosť, materiál k porovnaniu vybraných štruktúr obyvateľstva (A. Boháč, textová analytická časť výsledkov cenzu 1921, In: ČSS sv. 9, s. 32-129.)
- ♦ potvrdené využitie hárkov 1919 po strate materiálu zo sčítania 1921, napr. v obci Krompachy

Prevládajúca národnosť cenzus 1919

0 50 100km

autor: P. Tišliar

Ďakujem za pozornosť